

Nada Primožič

nada.primozic@dztps.si

Kristina M. Pučnik

kristina@pucnik.eu

Vrednotenje storitev prevajalcev in lektorjev

Intenzivno delovanje Lektorskega društva Slovenije (LdS) ter Društva znanstvenih in tehniških prevajalcev Slovenije (DZTPS) na področju urejanja poklica je razkrilo izrazito zapleten položaj sodobnih jezikoslovcev praktikov. V sodelovanju s sorodnimi stanovskimi društvi ugotavljamo, da so vzroki za popolno prekarizacijo delovnega področja in absurdne tržne razmere predvsem v tem, da poklici niso regulirani, da zanje niso predpisani splošni pogoji za opravljanje dejavnosti, pa tudi v sami naravi poklicev in njihovi odvisnosti od zunajjezikovne stvarnosti, kar se kaže še posebej v založništvu, v pritiskih na lektorje, ker so zadnji člen v verigi, v povprečnih cenah na avtorsko stran in dejstvu, da ima urno postavko določeno le redkokateri lektor/jezikovni svetovalec.

Lektoriranje

Vrednotenje lektorskih storitev je premalo raziskano in preiščeno področje, čeprav iz njega izvira večina naših tegob. Reševanja se lahko lotimo tako, da raziščemo dejavnike, ki vplivajo na nakupne potrebe po lektoriranju ter na nakupno odločanje za to storitev (po Kotlerju).

Dejavniki okolja. Obravnavajo jih mnogi drugi prispevki v tej beli knjigi. Raven povpraševanja po lektorskih storitvah je po eni strani odvisna od stanja gospodarstva ter političnih in zakonskih dejavnikov, po drugi (ki je hkrati tista stran, na katero lahko vplivamo tudi sami) pa od tehnoloških sprememb (npr. kako se nanje odzivamo) in razvoja konkurence (npr. koliko in kako preiščeno znižujemo cene).

Organizacijski dejavniki. Premislek o organiziranosti našega delovanja, najprej individualno, potem pa tudi stanovsko, pomeni opredelitev ciljev, postopkov, normativov in standardov delovanja, organizacijske strukture ali sistemov.

Primer dobre prakse je zadnja leta združevanje prevajalcev in lektorjev v zadruge, primer dobrega načrtovanja pa snovanje portfelja lektorjev s ponudbo jezikovnih storitev in referenčno bazo lektorjev in prevajalcev (kar razvija Lektorsko društvo Slovenije).

Danes naročniki iščejo kvalitetne lektorje, vendar ni zanesljivega sistema za izbor najkvalitetnejših. Poleg referenc (torej opravljenega dela) je zelo pomembno, da lektor izkaže svojo dodano vrednost, znanje, svoje področje, na katerem je največ delal in na katerem je najboljši. Pri tem je treba razvijati kategorizacijo in klasifikacijo:

- opredelitev storitev in posledično specializacije za posamezne industrije, strokovna področja;
- beleženje strokovnega znanja tako z vidika industrije (tj. poslovanja naročnikov, npr. trgovina, elektrotehnika, zdravstvo, tehniško področje itn.) kot tudi funkcije (trženje, prodaja, logistika, nabava itn.);
- lektoriranje bi bilo dobro razvrščati v dve kategoriji: lektoriranje za poslovne naročnike in lektoriranje za akademsko raven (npr. 1 – seminarska naloga, 2 – diplomska naloga, 3 – magistrsko delo, 4 – doktorat, 5 – članek za znanstveno revijo in strokovna besedila);²⁰
- glede na lektorjeve posege Marta Kocjan Barle²¹ jezikovne popravke razvršča v nujne, dogovorne oziroma pogojne (tj. take, ki jih avtor sprejme ali ne) in komentirane (s pojasnilom, konkretnim zgledom in jezikovnim nasvetom);
- stopnje lektorjevega poseganja v besedilo bi lahko poimenovali: 1 – lektoriranje, 2 – jezikovno svetovanje, 3 – vsebinski posegi (pri tem se pojavi že vprašanje upravičenosti, potrebnosti in navsezadnje soavtorstva).
- Že prvi priporočeni cenik Lektorskega društva Slovenije je izhajal iz klasifikacije narave in zahtevnosti

20 Iz osebne korespondence z Milošem Fidlerjem, finančnim in gospodarskim analitikom (Kristina M. Pučnik, 10. 4. 2017)

21 Marta Kocjan Barle: Likanje ali klesanje jezika? *Knjižnica*, 2017, 61 (4), 59–77

storitve.²² Zdi se, da je podleganje zniževanju cen posledica nezavedanja, da je cena pravzaprav nosilec informacije ter da z višjo ceno lahko ponudimo večjo kakovost. Navsezadnje je bolje upravičevati primerno ceno kot opravičevati se za slabšo kakovost. Strokovnjaki za prodajo (citiramo le enega)²³ na podlagi trženjskih raziskav pravijo, da se večina kupcev (90 odstotkov) ne ozira na ceno oziroma cena ni med prvimi štirimi razlogi za nakup. Morda (pre)drzna misel za pričujočo belo knjigo, pa vendarle naj bo v premislek z naslednjimi vprašanji:

- Ali lektorji in prevajalci poznamo štiri dejavnike odločanja za nakup naše storitve, ki so po našem mnenju pomembnejši od cene?
- Ali se z vsakim naročnikom pogovarjamo o popustu in znižanju cene ali utemeljimo/upravičimo svojo ceno?
- Ali svoje storitve prodajamo tistim 10 odstotkom, za katere je cena osnovno merilo pri odločanju za nakup?
- Ali mi vnaprej bolje vemo, ali je naročnik pripravljen plačati ali ne in koliko, še preden informacijo o tem dobimo od njega?

Za postopno izgrajevanje gospodarske kategorije lektoriranja je nujno razumevanje dejstva, da je lektoriranje storitev, ki omogoča zaposlitev za polni delovni čas (ob primernem vrednotenju in obračunavanju) in pri tem precej višjo kakovost kot popoldansko pregledovanje besedil ob sicer redni zaposlitvi.

Sistem referenc (portfelj lektorjev in prevajalcev ter referenčna baza) bi moral imeti tudi mehanizem povratne informacije naročnika. Vzpostavitev takega sistema bi lektorjem omogočil večjo zaposljivost v samih podjetjih, torej prehod iz s. p. v redne zaposlitve na izbranem strokovnem področju.

Interes lektorjev bi moral biti članstvo v stanovskem društvu, ki oblikuje omenjeni sistem, in biti uvrščen na ta seznam. To bi bilo tudi osebnofinančno spodbudno, saj bi tako posameznik lahko dosegel večji obseg dela in hitreje prešel na samostojno in polno profesionalno pot.

Medsebojni dejavniki. Dosedanje izkušnje in stanje kažejo, da je vse do zdaj zapisano v prispevku odvisno od osebnega prepričanja, zavzetosti in volje posameznika ter njegovih življenjskih razmer. Ta mora vedeti, kaj želi – ali lektoriranje sprejema kot popoldansko pregledovanje besedil ob sicer redni zaposlitvi ali **se** želi v tej dejavnosti **usposobiti**, dejavno osebno **razviti** na svojem izbranem področju, **se uveljaviti** ter s tem pridobiti primeren **položaj, vpliv in ugled** na strokovnem področju.

Lektorji in prevajalci smo zaradi izkušenj na slovenskem trgu prepričani, da želje naročnikov lahko povzamemo v treh ključnih besedah: hiter, poceni in vrhunski lektor/prevajalec. V resnici pa si želimo pridobiti **najboljše naročnike – take, ki se ne pogajajo za ceno, ki znajo prisluhni, ki kupijo, so hvaležni in nas priporočajo.**²⁴

Smoter vsakega lektorja bi moral biti profesionalnost na vseh ravneh (po znanju, izkušnjah, kakovostni storitvi, vrednotenju in obračunavanju, formalni obliki zaposlitve), saj le tako lahko pričakuje primeren položaj v poklicni skupnosti, uveljavitev ali ugled in vpliv med svojimi naročniki in avtorji.

Osebni dejavniki. O stanju glede osebnih dejavnikov veliko povedo ankete, zato v tem prispevku omenimo vprašanje vrednotenja lastnega dela pri lektorjih. Večinoma se ne lotijo natančnejšega izračuna, kako obračunavati svoje storitve. Zato je Lektorsko društvo Slovenije januarja 2016 prvič objavilo smernice za odločanje o ceni lektorskih storitev.

Osnovno izhodišče za predlog obračunavanja lektorskih storitev je kakovostna storitev. Drugo pomembno izhodišče je, da lektor svoje delo opravlja profesionalno. To pomeni tudi to, da je biti lektor poklic. Večinoma smo samozaposleni lektorji samostojni podjetniki, veliko je samostojnih kulturnih delavcev. Od leta 2015 so najnižje

22 Tako klasifikacijo so do leta 1994 upoštevali vsi naročniki, ker so morali spoštovati tarifnik, objavljen v kulturni prilogi Dela vsak prvi četrtek v mesecu (temeljit je na sporazumu med avtorji in založniki, nadziralo pa ga je Ministrstvo za kulturo).

23 Aleš Lisac: [Kako postaviti ceno vašemu izdelku ali storitvi, da boste zaslužili največ?](#) Webinar 15. 1. 2019.

24 Aleš Lisac, novičnik 17. 1. 2019

osnove za plačilo prispevkov za zavarovance iz delovnega razmerja vezane na znesek zadnje znane povprečne letne plače v Republiki Sloveniji, preračunane na mesec. Najnižja osnova za obračun prispevkov za socialno varnost za osebe v delovnem razmerju za izplačila od 1. 1. 2019 je 911,09 EUR (56 % zadnje znane povprečne letne plače zaposlenih v Republiki Sloveniji), t. i. prvi bruto). Decembra 2018 smo morali samozaposleni plačati najmanj 372,91 EUR prispevkov za socialno varnost in akontacijo dohodnine. Če si želimo povrniti še nastale potne ali katere druge stroške (računovodske storitve, računalniška oprema, telekomunikacije itn.) in si izplačati regres za letni dopust, moramo zaslužiti še več. Zato nadalje raje računajmo s pavšalnim zneskom 1500 EUR mesečno.

En mesec ima vsaj 20 delovnih dni. Če lektor dela samo ob delovnih dneh, kakor dela večina aktivnega prebivalstva državljanov Republike Slovenije, **mora na dan zaslužiti 75 EUR** (1500 EUR/20 dni). Če upoštevamo 8-urni delovnik, to pomeni 9,37 EUR na uro. **Kako lektor zasluži vsaj 9,37 EUR na uro ali vsaj 75 EUR na dan?**

Prva možnost: V eni uri lektorira vsaj 9, bolje pa 10 avtorskih strani, na stran pa zaračuna 1 EUR (brez DDV). To pomeni tudi to, da bi moral v eni uri prebrati več kot 10 strani, v enem dnevu pa 80 strani. Pri tem je vprašljiva vsaj kakovost lektoriranja.

Druga možnost: Če za 1 avtorsko stran lektor zaračuna povprečno 4 EUR, mora v enem dnevu lektorirati 18,72 avtorske strani (2,34 avtorske strani na uro). Z večkratnim branjem besedila, vmesnim brskanjem po jezikovnih virih in korpusih ter z jezikovnim svetovanjem (tudi v neposredni komunikaciji z naročnikom lektoriranja) se to zdi realno izhodišče za tudi visokokakovostno opravljeno storitev.

Tretja možnost: Za 1 avtorsko stran zaračuna po priporočenem ceniku Lektorskega društva Slovenije, zato zanjo dobi vsaj 3,40 EUR. V tem istem ceniku piše, da takih strani na dan lahko lektorira 30, torej bi na dan zaslužil 102 EUR, lektoriral pa 3,75 avtorske strani na uro. Večkratno branje besedila za lektoriranje je v tem primeru že povsem izvedljivo in ob izkušnjah tudi kakovostno, prav tako mesečni prihodki presežejo 2000 EUR bruto.

Četrta možnost: Lektor si sčasoma lahko pridobi toliko izkušenj na enem strokovnem področju, da se specializira za lektoriranje strokovnih in znanstvenih besedil izbranega področja. To lahko pomeni, da za lektoriranje ene avtorske strani zaračuna med 5,20 in 10,40 EUR, kot priporoča cenik Lektorskega društva Slovenije. Če mu zares uspe dobiti plačilo srednje vrednosti (7,8 EUR), to pomeni, da je dovolj, če na dan lektorira nekaj strani (npr. deset), ob tem pa dostojno opravi kakovostno storitev, tudi svetovanje s primerno komunikacijo.

Ta izračun je narejen, če smo zadovoljni s tem, da **na mesec zaslužimo le za minimalno plačo**. S sprejetjem novele zakona o minimalni plači se najnižji prejemek za polni delovni čas od 1. januarja 2019 s sedanjih 638 EUR neto zvišuje na 667 EUR, od 1. januarja 2020 pa na 700 EUR, poleg tega bodo na isti datum (1. 1. 2020) iz minimalne plače izvzeti tudi vsi dodatki (za delovno dobo, delovno in poslovno uspešnost ter za težje razmere dela). Z novelo se bo za izračun minimalne plače od 1. 1. 2021 uporabljala formula, da mora najnižji prejemek za polni delovni čas za 20 odstotkov presežati izračunane minimalne življenjske stroške.

Po treh letih Lektorsko društvo Slovenije ugotavlja, da smernice člani in lektorska javnost sicer pozna, vendar jih še ne upošteva zaradi več dejavnikov:

- ker večina tistih, ki lektorira, to dejavnost opravlja ob drugi redni zaposlitvi;
- zaradi nerazumljivo nizkih cen storitev, ki jih ponujajo agencije in ljudje brez primerne izobrazbe in usposobljenosti za te storitve, tako da ne zagotavljajo profesionalne in kakovostne storitve, ampak le poceni;
- zaradi osebnega odnosa do tveganja, če tako imenujemo zavedanje izračunane vrednosti storitve, kot ga ponujajo omenjene smernice Lektorskega društva Slovenije.

Prevajanje

Ker je dejavnost prevajanja prepuščena tržni stihiji, saj področje ni sistemsko urejeno, so tudi cene storitev prepuščene tržnim zakonitostim – večja je ponudba, nižje so cene. Dostop do opravljanja registrirane prevajalske dejavnosti je enostaven. Formalno zadošča katera koli V. stopnja izobrazbe. Ponudnikov je zato veliko, velika je

konkurenca, posledica pa so dampinške cene. Pomen kakovosti in ustreznega vrednotenja storitev je potisnjen ob stran, saj naročniki praviloma izbirajo izvajalce po kriteriju najnižje cene.

O različnih cenah prevajalskih storitev, o velikih razponih med najnižjimi in najvišjimi cenami, ki jih prevajalci dosegajo na trgu, o vzrokih za to v pričujoči beli knjigi beremo na več mestih. Prizadevanja stanovskih združenj za ureditev razmer in poklicnega statusa prevajalcev, lektorjev in tolmačev sicer intenzivno potekajo, vendar gre za dolgotrajen proces z veliko ovirami, ki jih je na tej poti treba premagovati. Ob tem pa v društvih z veseljem ugotavljamo, da se določeni premiki v pravo smer glede vrednotenja naših storitev vendar dogajajo. Omenili bi dva primera.

Že vse od uvedbe javnih naročil na področju prevajanja in lektoriranja predstavlja cena prevladujočo (več kot 50 %) ali celo izključno utež pri izbiri najugodnejšega ponudnika, kakovost pa praviloma sploh ni vključena v sistem točkovanja ponudb. Glede na določila Zakona o javnem naročanju (ZJN-3), da mora biti ekonomsko najugodnejša ponudba določena na osnovi ocenjevanja, ki v primernem razmerju upošteva prispevek ponudbene cene in prispevek iz naslova kakovosti, istočasno pa se zgolj ponudbena cena za oddajo javnega naročila prevajalskih storitev ne sme uporabiti kot edino merilo za oddajo javnega naročila, se je Ministrstvo za javno upravo lotilo priprave smernic za javno naročanje prevajalskih, lektorskih in tolmaških storitev. K sodelovanju je povabilo strokovno javnost, vključno z društvi prevajalcev, lektorjev in tolmačev. Problematike javnega naročanja omenjenih storitev se je lotilo celostno, poglobitni poudarek pa je na implementaciji kakovosti in meril zanjo pri ocenjevanju ponudnikov.

Končno sta torej pomen kakovosti prevajalskih storitev in vprašanje zagotavljanja kakovosti tudi predmet širše razprave, ne le nenehnega opozarjanja stanovskih združenj, ter prepoznan kot izjemno pomemben vidik, ki mora biti tudi **ustrezno ovrednoten**.

Drugi primer, ki navdaja z upanjem, da se bodo zadeve morda le kdaj uredile tudi za preostale veje prevajanja, seveda tudi za lektoriranje in tolmačenje, so sodni tolmači. Področje je v domeni Ministrstva za pravosodje, eden od razlogov, da se je nedavno uredilo s posebnim zakonom, pa je **javni interes**, saj je, kot navaja ministrstvo, delo sodnih tolmačev, poleg sodnih izvedencev in sodnih cenilcev, izjemno pomembno – sodišča brez posebnih znanj, ki jih imajo navedeni, ne bi mogla sprejemati pravičnih in strokovnih odločitev. S stališčem ministrstva se ne bi mogli bolj strinjati, vendar je prevajanje nedvomno izjemno pomembna in zelo odgovorna dejavnost tudi sicer, zato javni interes po odgovorno in strokovno opravljeni storitvi daleč presega okvire pravosodja. V interesu prav vsakega naročnika prevoda, od fizične osebe pa do pravnih oseb v javnem in zasebnem sektorju, namreč je, da je prevod brezhiben in strokovno neoporečen. Posledice nekompetentnega prevajanja so namreč lahko zelo hude in daljnosežne. Nujno je torej, da se področje sistemsko uredi, da se predpišejo minimalni pogoji za opravljanje poklicev in določijo ustrezne cene storitev.

Že pred nedavnim noveliranjem zakonodaje je stari Pravilnik o sodnih tolmačih določal način obračunavanja storitev, cene in nadomestila v zvezi s tolmačenjem in prevajanjem. Pri oblikovanju tarif za vrednotenje dela sodnih tolmačev se je Ministrstvo za pravosodje sprva zgledovalo po priporočenih cenah DZTPS. Te so bile uvedene že v začetku šestdesetih let preteklega stoletja, kmalu po ustanovitvi društva, in so desetletja dolgo predstavljale zelo pomembno referenco pri vrednotenju prevajalskih storitev, tako za prevajalce kot za naročnike prevodov. Ves čas so se usklajevale z rastjo življenjskih stroškov, nato pa vse do danes obstale na ravni cen iz leta 2007. Nastajal je namreč vse večji prepad med priporočenimi in cenami na trgu, ki so se ob vse večjem številu prevajalskih agencij in torej vse večji konkurenci nižale in nižale. Posledično se je zmanjševalo število prevajalcev, ki jim je v pogajanjih z naročniki uspelo uveljavljati priporočene cene društva, čeprav je še vedno razmeroma veliko prevajalcev, ki te cene dosegajo. To seveda istočasno pomeni, da je prav toliko tudi naročnikov prevodov, ki kljub široki ponudbi prevajalskih storitev po izjemno nizkih cenah prepoznajo in cenijo kakovost ter so jo pripravljene ustrezno plačati. Tu govorimo o priporočenih bruto cenah za prevod ene strani (1500 natisnjenih znakov brez presledkov) strokovnega besedila, in sicer v slovenski jezik 25,87 EUR, v tuji jezik pa 38,81 EUR. Prevodi posebej zahtevnih besedil, kar se nanaša predvsem na terminološko zahtevnost ali težko razumljivost izvirnika, se obračunavajo bolj poredko, bruto cena za prevod v slovenski jezika pa znaša 33,80 EUR, v tuji 50,49 EUR za stran.

Poleg omenjenih prevajalcev je še veliko takih, ki društvene priporočene cene uporabljajo kot izhodišče za pogajanje z naročniki in dosegajo od 10 do 15 % nižje cene, kar je na neki način v primerjavi z izsledki anket v pričujoči beli knjigi še vedno dokaj sprejemljivo plačilo.

Po skoraj dvanajstih letih je sedaj prišlo do preobrata. Priporočene cene DZTPS, ki so bile dolgo in še pred kratkim velikokrat označene za visoke, so sedaj nižje od tarif po novem Pravilniku o sodnih izvedencih, sodnih cenilcih in sodnih tolmačih, veljavnem od 1. 1. 2019. Po novem znaša cena za stran sodno overjenega prevoda v slovenski jezik 28 EUR, v tujega pa 41 EUR. Priznanje izredno zahtevnemu delu sodnih tolmačev, ki morajo biti odlično usposobljeni tudi za prevajanje najrazličnejših strokovnih področij (poleg veščin konsektivnega tolmačenja), ki ga je s tem dalo Ministrstvo za pravosodje, je za vrednotenje strokovnega prevajanja izjemnega pomena in zelo spodbudno za vse, ki si prizadevamo za ureditev poklicnega statusa, ob tem pa zlasti za ustrezno vrednotenje strokovnega prevajanja.